

Sakralni predmeti od slame

Ljubica Vuković Dulić*

Sažetak

Radom se nastoji ukazati na segment narodne baštine bunjevačkih Hrvata koji je usko vezan uz njihovu živuću vjersku praksu. Riječ je o sakralnim predmetima od slame, tzv. krunama te ciklusu slika od slame koje tematiziraju četrnaest postaja Isusovog križnoga puta. Brojne su krune danas smještene u župnim crkvama Subotičke biskupije, kao i u Biskupijskome muzeju u Subotici, dok se postaje Križnoga puta nalaze u župnoj crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu. Osim ukazivanja na konkretne predmete i njihove razvojne oblike, radom se nastoji ukazati i na prisutnost religijskih sadržaja u životu bunjevačkih Hrvata, izraženih kroz različite segmente društvenog i kulturnog života, pa tako i kroz likovni izraz. Ovi su predmeti kao djela narodne umjetnosti odraz prožimanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine bunjevačkih Hrvata te ukazuju na kreativnu snagu ruralnog stanovništva, njihove estetske kriterije te potrebu i vještinu da se i likovno izraze.

Ključne riječi: slama, krune, Križni put, narodna umjetnost, slamarke, bunjevački Hrvati

Uvod

Iako je slama kao prirodni materijal lako sklona propadanju, ona je kroz povijest služila za izradu predmeta različitih kulturnih značenja. Pokazala se kao materijal koji je, iako djeluje krhko, u mogućnosti tvoriti čvrste, jasno definirane arhaične oblike i strukture, prisutne u svakodnevici i ritualnoj praksi. Ovaj rad nastoji skrenuti pozornost na skupinu sakralnih predmeta, koji ispleteni od žitne slame čine predmete religijske kulture bunjevačkih Hrvata koji žive na subotičkom području.

U župnim crkvama Subotičke biskupije, onima u kojima većinski dio vjerske zajednice čine bunjevački Hrvati, kao i u Biskupijskome muzeju u Subotici, čuvaju se predmeti sakralnoga obilježja, tzv. krune, izrađene tehnikom pletenja stabljika žita te apliciranjem slame na podlogu. Pretpostavka je da su one izrađivane od 1911., kada je organizirana i prva javna – crkvena Dužijanica u Subotici, kao bunjevač-

* prof. povijesti umjetnosti, Gradski muzej Subotica

ki žetveni običaj. Riječ je o predmetima specifične namjene i simbolike, izrađivanim povodom spomenutoga događaja. Najstariji sačuvani ovakav predmet datira iz 1932. godine, dok na temelju fotografija možemo pratiti razvojne faze oblikovanja kruna od 1925. godine. Do sada određeni broj ovih najstarijih sačuvanih predmeta još nije moguće pripisati određenim autorima, a to osobito vrijedi za one pohranjene u Biskupijskome muzeju u Subotici, koji su nastali prije Drugoga svjetskog rata. No, neke nam se smjernice o tome ipak ukazuju kada Ante Sekulić bilježi podatak o imenima žena koje su krune od slame plele i izrađivale od 1928. godine „... Krista Šokčić rođ. Vuković (Subotica), Đula Prčić (Tavankut), Kata Rogić, Marija i Manda Ivandekić, Matija Dulić (Đurđin), Ana i Teza Milodanović (Žednik), Cilika Dulić i Đula Matković (Mala Bosna) i druge, poglavito u Tavankutu“ (Sekulić 2011, 91). Također, kada Ivica Prčić piše o povijesti đurđinske župne crkve sv. Josipa Radnika, navodi podatak kako je prvu krunu od slame za ovu župu izradila Kata Rogić 1935. godine (Prčić 1985).

Osim spomenutih kruna, u skupinu sakralnih predmeta od slame ubrajamo i ciklus slika koje tematiziraju četrnaest postaja Križnoga puta, koje se nalaze u župnoj crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu te koje su izradile Kata Rogić i Mara Ivković Ivandekić u razdoblju od 1990. do 1997. godine.

Krune od slame kao ritualni predmeti

Sakralni predmeti od slame jedan su segment kulturne baštine bunjevačkih Hrvata koji svjedoče o dubokoj ukorijenjenosti religije u životu puka. Izrađivani su u religiozne i ritualne svrhe, a svojim su budućim smještajem vezani isključivo za sakralne objekte. Zamišljeni su tako da svojim oblikom pridonesu svečanom liturgijskom momentu, da predstavljaju prigodni religijski simbol te utjelovljuju određenu religijsku poruku. Poput drugih sakralnih predmeta i ovi, tvoreni od slame, predstavljaju svojevrсни komunikacijski element vjerske zajednice iz koje izrastaju. Samo sakralno svojstvo ovih predmeta u drugi red stavlja individualnost autora i njegov stvaralački postupak, a ono što je u prvom redu jest njegova svečarska struktura, religijska poruka i namjena. Tomu u prilog ide činjenica kako postoji malo podataka o autorima ovih predmeta nastalih prije Drugoga svjetskog rata. Tek su neka od imena zapisana zahvaljujući svijesti pojedinih župnika ili lokalnih kroničara. S druge strane, možemo pretpostaviti kako je izostala i potreba samih stvaratelja da se njihova autorizacija istakne. Važnijom se vjerojatno činila svijest o tome kako se čini nešto korisno za vjerski kolektiv kojeg su i sami dio. Ono što je o samim autorima poznato jest da potječu ponajprije iz ruralnih sredina u kojima su usvojili i samu tradicionalnu tehniku pletenja slame, te da većinu čine žene (Prčić 1985, 38-39; Sekulić 2011, 91).

O nastanku, odnosno izvorištu ovoga fenomena izrade sakralnih predmeta od slame već je pisano. Većina ga autora vidi u narodnoj tradiciji izrade sitnih predmeta od preostalih slamki pšenice na strništima nakon žetve, ponajprije prstenja i perlica. Poznato je i kako se prigodom proslave završetka žetve – Dužijance, izvorno obi-

teljskog običaja kod bunjevačkih Hrvata, za najvrjednijeg radnika ispleo vijenac od klasja, koji je on opet predao domaćinu imanja (npr. Krmpotić 2001). Taj žetveni vijenac, pravljen uplitanjem stabljika u krug tako da je klasje činilo njegov vanjski dio, predstavlja praoblik kasnijih kruna. U kući domaćina on je do iduće jeseni bio smješten na istaknuto mjesto, kada je njegovo zrnje, pomiješano s onim za narednu sjetvu, zasijano s ciljem da pripomogne dobrome rodu i naredne godine. Ovaj se vijenac može smatrati temeljem iz kojeg se nadalje razvijaju oblici *kruna*.

Kao materijal za umjetničko izražavanje i izradu predmeta posebne namjene, slama je vremenom pronašla mjesto i u vjerskoj praksi bunjevačkih Hrvata, onoj koja ima za cilj uspostavljanje pozitivnog odnosa spram nadnaravnog. Tako su tijekom vremena predmeti od slame iz autentičnog okruženja i seoskog života prešli

Slika 1. Vijenac ispleten od žitne slame

u novi kulturni kontekst, što je potaknula i Crkva. Slijedeći ideju prožimanja vjere, kulture i života bunjevačkoga puka, subotički svećenik Blaško Rajić običaj obiteljske žetvene svečanosti i pojedine njezine elemente prilagođava crkvenome obredu 1911. godine (Krpmotić 2001, 16) te tako narodni običaj postaje dio liturgijskoga čina. Okosnicu Dužijance, u dijelu crkvenoga obreda, čini simbolički prinos na oltar vijenca ispletenog od klasja, odnosno krune ili od slame oblikovanog simbola, kao znaka svečane zahvale Bogu za ubrane plodove, koji će osigurati i novi kruh.

Tako će se vještina oblikovanja predmeta od slame u liturgijske svrhe pokazati jednim od elemenata inkulturacije kod bunjevačkih Hrvata još prije Drugoga vatikanskog koncila (1962.-1965.), koji će naglasiti pojam i važnost inkulturacije putem pozitivnog pristupa kulturi i njezinoj ulozi u životu čovjeka. Odnosi se to prije svega na približavanje Crkve lokalnim kulturama, preko kojih će ona moći izraziti Evanđelje (Nemet 1997, 459). Inkulturacija tako označava proces u kojem s jedne strane djeluje katolički nauk, a s druge strane čovjek, odnosno određeni narod sa svojom kulturnom svijesću, navikama i stvarnošću, a kao posljedica prožimanja Evanđelja i kulture nastaje novi oblik kršćanskog života sa svim obilježjima katoličke vjere, crkvene pripadnosti i lokalne kulture. Inkulturacija započinje pozitivnim vrednovanjem i poštivanjem određene kulture, naglašavanjem njenih sadržajnih sastavnica koje su u skladu s Evanđeljem, a za uspješnu inkulturaciju važna je komunikacija s akterima lokalne kulture koji će biti nositelji novih vrednota te koji će inkulturaciju prihvatiti i ostvariti u svojem životu (Nemet 1997, 463-465). Sve je ove elemente već 1911. godine objedinila crkvena proslava završetka žetve – Dužijanca, preuzimajući elemente narodnog običaja.

Obiteljski običaj proslave Dužijance postao je poticaj da se isplete najprije vijenac od klasja, izrađen tako što su se stabljike žita, zajedno sa klasjem koje je činilo njegov vanjski dio, uplitala i tvorile kružnu formu. Poticaj da se vijenac od klasja razvije u raskošniju i svečaniju formu stigao je u trenutku kada je, od 1911. godine, dobio značajnu i simboličku ulogu u crkvenoj proslavi završetka žetve, odnosno kada postaje predmetom crkvenoga rituala. Kao opredmećeni simboli zahvale, od slamnatog se vijenca razvijaju trodimenzionalni oblici, nazivani *krune*, jer su svojim oblikom na krune i podsjećali (iako nisu imale funkciju nošenja na glavi, nego funkciju dara koji se rukama prinosi na oltar) (Vuković-Dulić 2012). Sama simbolika krune kao znamenja vrhovne vlasti, božanske i zemaljske (Hall 1998, 171) ukazuje na to zašto je upravo ovaj oblik preuzet kao simbol zahvale i priznanja božanske volje.

Da je već za prvu crkvenu proslavu Dužijance izrađen razvijeniji oblik krune u odnosu na vijenac od klasja, znamo na temelju podatka koji govori kako je vijenac od klasja i slame, ukrašen ružicama i groždem od voska, izradila Đula Prčić (Zelić 2006, 101). Prva kruna za koju, na temelju fotografije (Piuković 2010, 11), znamo kako je izgledala je ona rađena za Dužijancu u Subotici 1925. godine. Naime, o krunama iz razdoblja od 1912. do 1925. godine ne posjedujemo nikakve podatke niti fotografije, no poznato je kako se od 1914. do 1919., odnosno tijekom Prvoga svjetskog rata, Dužijanca nije ni održavala (Piuković 2010, 7). Na temelju fotografija, ali i samih sačuvanih kruna nastalih u periodu prije Drugoga svjetskog rata, znamo kako se oblik

krune iz 1925. godine (vidi: Piuković 2010, 11) nadalje razvijao, varirao i obogaćivao detaljima. Korpus krune gradio se slaganjem pletiva, koja su se međusobno učvršćivala iglom i koncem, odnosno ušivanjem. Veliki broj različitih pletiva, slaganih jedno pored drugih odaju dojam vrhunskog majstorstva. Takvi se primjeri kruna danas čuvaju u Biskupijskome muzeju u Subotici. Najstarija potječe iz 1932. godine, a njezin je autor nepoznat, kao i svih onih kruna iz Biskupijskoga muzeja izrađenih prije 1959. Ono što u budućnosti predstoji jest sagledavanje ovih predmeta te na temelju stila i elemenata tehničke izvedbe povezivanje s određenim autorima.

Slika 2. Kruna, 1932., autor nepoznat, Subotička biskupija

Da su se u međuratnome razdoblju izrađivale *krune* ovoga tipa i u okolnim mjestima, svjedoče fotografije sačuvane u župnoj crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu. Najstarija fotografija bilježi krunu iz 1935. godine, kada se u Đurđinu Dužijanca po prvi put proslavljala u crkvi.¹ Te je godine krunu izradila Kata Rogić (Prčić 1987,

¹ Pošto đurđinska župna crkva te godine još nije bila završena (gradila se tijekom 1935., a posvećena je 6. listopada 1935.), crkvenu proslavu Dužijance Đurđinčani su održali u crkvi u Bajmaku (Prčić 1985, 21, 37).

38), čije će se ime (nakon Drugoga svjetskog rata i ime Mare Ivković Ivandekić) još dugo godina vezati za izradu ovih predmeta u Đurđinu.

Sagledavajući formalne karakteristike i način izvedbe, ovaj tip kruna možemo odrediti kao djela narodne umjetnosti, a koje kao takve određuje nekoliko elemenata. Izrada kruna od slame temelji se naime na izvornom stvaralaštvu ruralne sredine, kao oblikovni izraz zajednice. Usvojeni tip modela, motivi, pletiva, oblikovni elementi, način izvedbe postaju likovno nasljeđe koje stvaralac iz puka ponavlja, eventualno mijenjajući i varirajući pojedinosti, te zadovoljavajući pri tome potrebe zajednice za koju se predmet stvara, kao i njihova estetska shvaćanja (Radauš-Ribarić 2005, 31-32). Takvi su se usvojeni modeli ponavljali u različitim varijacijama sve do početka Drugoga svjetskog rata. Sama izrada pletiva i poznavanje izrade pojedinih njegovih inačica postala su tijekom vremena dio kolektivnoga znanja koje se generacijama nasljeđuje, usvaja i prenosi. Pletiva najčešće nose imena prema broju slamki od kojih su tvorena. Tako se razlikuju: dvojka-pletivo od dvije slamke, pletenica ili trojka-pletivo od tri slamke, cik-cak trojka, pljosnata četvorka ili čipka-pletivo od četiri slamke koje ima lice i naličje, potom valjkasta, razvučena četvorka, klasično pljosnato pletivo od pet ili više slamki, valjkasto pletivo od pet i više slamki itd. Primjenom što većeg broja ornamentalnih pletiva, odnosno kombinacijom njegovih inačica predmet biva raskošniji.

Drugu izvedbenu formu *kruna* kao sakralnih predmeta čine one oblikovane kao simboli. Na temelju samih sačuvanih primjeraka te na temelju fotografija možemo rekonstruirati vrijeme kada ovi oblici zamjenjuju ranije opisanu formu *kruna*. Vrijeme je to nakon Drugoga svjetskog rata. Očigledno je prilagođavanje zahtjevima novoga društveno-političkog poretka, u smislu da se sada nastoje izbjeći oblici koji podsjećaju na monarhističke simbole. Fotografije koje bilježe proslavu Dužijance u Đurđinu² pokazuju kako je 1945. godine kruna bila oblikovana kao zvijezda petokraka, a izradila ju je Matilka Romak (Prčić 1985, 38), te da Kata Rogić 1946. godine oblikuje prvu krunu kao religijski simbol *Kalež*, dok se prva kruna sa simboličkim nazivom i oblikom *Euharistija* na subotičkoj Dužijanci javlja tek 1959. godine, a izradila ju je Ana Milodanović iz Žednika.

Većina je kruna rađenih za subotičku Dužijancu nakon Drugoga svjetskog rata sačuvana, a zabilježena su i imena njihovih autorica. Brojnija zbirka kruna na temelju koje možemo pratiti razvoj njihovog oblikovanja jest, osim one u Subotičkoj biskupiji, i zbirka kruna u župi sv. Josipa Radnika u Đurđinu, dok se pojedini interesantni primjerci nalaze i u župi sv. Marka u Žedniku. Važno je istaknuti kako su, zbog krhkog materijala od kojeg su načinjeni i neadekvatnog čuvanja, brojni rani primjerci npr. u Tavankutu uništeni.³

Krune oblikovane kao religijski simboli izrađuju se i danas, a pri njihovoj se realizaciji koriste pletiva kao oblikovni elementi religijsko-simboličkih motiva koji

² Čuvaju se u župnoj crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu.

³ Jedna kruna od slame za koju se zna da je nabavljena u Tavankutu 1960. godine, kao i da ju je izradio Veco Ivković Ivandekić, danas se čuva u Muzeju Vojvodine u Novom Sadu pod inv. brojem 5893 (Seč-Pindir i Bugarski 2012, 70).

*Slika 3. Kruna kao simbol, Euharistija, 1932.,
autorica: Ana Milodanović, Subotička biskupija*

tematiziraju momente iz života lokalne i nacionalne kršćanske zajednice te kršćanske zajednice općenito. Neke od tema koje krune prikazuju su: Jubilej Dužijance 1911.-1961., Crkva sv. Petra u Rimu, Godina sv. Pavla, Višeslavova krstionica, Crkva sv. Križa u Ninu, Jubilej subotičke katedrale, Bunjevački salaš, Marijanska godina, Godina obitelji i sl. (Piuković 2010). Nakon Drugoga svjetskog rata redovitije se bilježe i imena autora *kruna* izrađivanih kako za Dužijance proslavljane po seoskim župnim crkvama, tako i za Dužijancu u Subotici. Tako nailazimo na imena Kate Rogić (Đurđin, 11. listopada 1913. – 4. lipnja 1993.) i Mare Ivković Ivandekić (Đurđin, 10. rujna 1919. – 5. listopada 2006.), Teze Vilov (Bikovo, 25. listopada 1908. – 25. srpnja 1990.), Marge Stipić (Tavankut, 2. studenoga 1913. – 30. ožujka 2007.) i Vece Ivkovića Ivandekića (Korponaić 2012, 22-23) iz Tavankuta, Ane Milodanović (Žednik, 18. svibnja 1926. – 20. srpnja 2011.), Teze Milodanović (Žednik, 27. ožujka 1936. – 26. srpnja 1998.) (Piuković 2010), Jozefine Skenderović (Tavankut, 14. lipnja 1952.), Marije Dulić (Tavankut, 7. prosinca 1936.) i dr.

Od šezdesetih godina XX. st. javlja se i treća oblikovna forma kruna. Popularizacija izrade slika od slame⁴ utjecala je na to da i ova forma oblikovanja bude prihvaćena među autoricama. Religijska poruka koju nosi te uloga koju ima u crkvenoj proslavi Dužijance, čine je sakralnim predmetom i tako ju razlikuju od drugih slika od slame.

Ciklus slika Križnoga puta od slame

Osim spomenutih kruna, u skupini sakralnih predmeta izrađenih od slame ističe se još jedna veća cjelina: četrnaest postaja Križnoga puta u župnoj crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu. Prvu od četrnaest postaja Kata Rogić i Marija Ivković Ivandekić započinj u zajednički izrađivati 1990. godine, a nakon smrti Kate Rogić druga ga slamarke nastavlja raditi samostalno. Križni je put završen i postavljen u župnu crkvu sv. Josipa Radnika 1997. godine.

Križni put u kršćanstvu označava ritual koji podsjeća na Isusovu muku, od trenutka kada Isusa osuđuju na smrt pa do polaganja njegovoga tijela u grob. Likovni prikaz postaja Križnoga puta postao je sastavni dio interijera crkve. Sastoji se od 14 slika, koje predstavljaju trenutke Isusova trpljenja. Pobožnost Križnoga puta među Hrvatima u Podunavlju osobito su promovali franjevci (Sekulić 2010, 433), a sam čin ophoda Križnoga puta (Put križa) među bunjevačkim Hrvatima i danas spada u središnju korizmenu pobožnost koja se obavlja u župnim crkvama ili na kalvarijama. Molitve Križnoga puta koje se u ophodu prakticiraju, na narodnome jeziku Hrvata u ugarskom Podunavlju, nalazimo već 1736. u molitveniku koji je sastavio Šimun Mecić (Žigmanov 2013, 234). Uz molitvu Križnoga puta, koja ima svoju točno

⁴ Slamarke su 1961. godine pozvane sudjelovati u radu Likovne kolonije u Tavankutu (Zelić 2000, 28). Ovo biva prekretnica u načinu njihova rada. Do tada se njihov rad temeljio na izradi trodimenzionalnih predmeta od slame. Sada se one nastoje okušati u izradi slika sa svjetovnom tematikom, po uzoru na slikare klasičnih tehnika. Prvu sliku od slame *Voda i sunce*, kasnije evidentiranu pod imenom *Rit*, prikazala je Ana Milodanović na „Izložbi slikara amatera“ u Tavankutu 10. ožujka 1962. (Zelić 2000, 31).

Slika 4. Kruna kao slika, Grb pape Pavla VI., 1974., autorice: Kata Rogić i Mara Ivković Ivandekić, Subotička biskupija

određenu strukturu,⁵ vjernici prate svih četrnaest postaja. Osim same strukturirane molitve, neki su od molitvenika na svojim stranicama pružali i vizualni prikaz Isusove muke u obliku ilustracija (Žigmanov 2003, 235). Takav je i jedan od najpopularnijih molitvenika među bunjevačkim Hrvatima *Velika Slava Božja u molitvama i pi-*

⁵ O tome više vidi u: Žigmanov 2013, 233.

Slika 5. XIV. Postaja, Isus u grobu, 1990.-1997., autorice: Kata Rogić i Mara Ivković Ivandekić, župna crkva sv. Josipa Radnika, Đurđin

smama. Kršćansko-katolički molitvenik Lajče Budanovića, tiskan u Budimpešti 1908. godine. Uz molitvu Puta križa, koja počinje na 131. stranici, svaka je od četrnaest postaja popraćena i ilustracijom preko cijele stranice.

Kada usporedimo ilustracije postaja Križnoga puta iz ovog molitvenika te pojedine postaje izrađene od slame iz crkve sv. Josipa Radnika iz Đurđina, možemo

zaključiti kako su ove ilustracije bile jedan od osnovnih njihovih predložaka. Postaje od slame vidno se razlikuju od ilustracija iz spomenutoga molitvenika po smanjenom broju likova, koje autorice svode na minimum, točnije na glavne aktere pojedinih scena. Pozadinu, koju na ilustracijama popunjavaju brojni likovi, autorice Križnoga puta od slame popunjavaju najčešće arhitektonskim detaljima (zidovima, trijemovima...) ili apstrahiranim prikazom brdovitog okoliša, pri čemu primjenjuju zanimljive vrste prepleta. Da su ilustracije iz Budanovićeve molitvenika zasigurno jedan od predložaka ovih prizora izrađenih od slame, svjedoče pojedinosti poput rasporeda likova u pojedinim prizorima, položaja njihovih tijela, preuzimanje pojedinih detalja i njihov raspored na slici, s opaskom da autorice sve ove likove i oblike pojednostavljaju te ukidaju dubinu slike. Jedan od glavnih razloga zbog čega se motivi pojednostavljaju jest ograničena mogućnost oblikovanja koju osobine slame kao materijal uvjetuju. No, slikovitost prizora i njegovu dramatiku autorice nastoje izraziti kombinirajući različite vrste pletiva od pune ili cijepane slamke žita, rasporedom različitih nijansi boja slame, kao i slaganjem „peglane“ slame na podlogu u različitim smjerovima. Radi se o kombiniranju izvorne narodne tehnike pletenja slamki te tehnici rada sa slamom koja se intenzivnije razvija od vremena izrade prvih slika od slame (1962.), a to je cijepanje slamki, „peglanje“, lijepljenje i dr.

Autorice su se na ovaj odvažan korak odlučile nakon dugogodišnjeg iskustva rada sa slamom. Međutim, kako se na temelju samog izvedenog ciklusa može uočiti, suočile su se s pojedinim manje povoljnim osobinama samoga materijala-slame, čije su osobitosti otežavale izvedbu određenih pojedinosti. Slama se pokazuje nedovoljno podatna za prikaz ljudskog tijela, pokreta, položaja te osobito emotivnog izraza. No, autorice su i pored toga ustrajale u zamisli da ciklus realiziraju dosljedno onako kako nalaže raspored pojedinih postaja Križnoga puta.

Zaključak

Značenje koje svojim pobožnim praksama pridaju vjernici unutar svog svjetonazora, ispreplićući pri tome elemente narodnoga nasljeđa i događanja vezanih za crkveni obred i vjersku praksu, odrazilo se i na nastanak sakralnih predmeta od slame, specifičnih oblika i namjene. Narodni se običaj proslave završetka žetve – Dužijanica od 1911. godine održava i u crkvi, kada vrhunac toga običaja – zahvala Bogu za ubrane plodove – postaje dio crkvenog obreda, uz sudjelovanje čitave vjerske zajednice, koja u tu svrhu prinosi Bogu dar specifičnog oblika i simboličkog naziva – krunu.

Tijekom vremena iskristalizirale su se osnovne forme ovih sakralnih predmeta od slame, a to su ona trodimenzionalna te forma slike. Trodimenzionalnu skupinu ovih kruna čine predmeti oblikovani kao jednostavni pleteni vijenci od klasja, formirani u obliku kruga, potom arhaični oblici koji su svojim izgledom najviše podsjećali na formu krune (iako nisu imale funkciju nošenja na glavi, nego funkciju dara koji se rukama prinosi na oltar), te trodimenzionalni simboli koji su vizualizirali odre-

đenu religijsku poruku. Forma slike također je jedan od oblika tzv. kruna, usvojen nakon 1962. godine, pod utjecajem izrade slika od slame svjetovne tematike.

Druga skupina sakralnih predmeta od slame o kojoj se u tekstu govori, odnosno ciklus slika koje tematiziraju postaje Križnoga puta te koje se nalaze u crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu oblikovno spadaju u skupinu dvodimenzionalnih predmeta od slame, odnosno u skupinu slika sakralne tematike, a praktično su namijenjene za prakticiranje ophoda Križnoga puta, kao oblik pučke pobožnosti među bunjevačkim Hrvatima.

Živuci običaj izrade ovakvih sakralnih predmeta od slame svjedoči o dugogodišnjem prožimanju elemenata tradicije i vjerske prakse u bunjevačkih Hrvata. Sakralni predmeti – krune danas predstavljaju i živu tradiciju, kontinuiranu praksu i prožimanje i neodvojivost njihove materijalne i nematerijalne kulture, a kao dio narodne umjetnosti, oba ova segmenta – krune i Put križa od slame – svjedoče o dugogodišnjem razvitku jedne autentične, manualne vještine, potaknute ritualnim potrebama i željom da se živuća vjerska praksa obilježi autentičnim, pučkim likovnim izrazom.

Literatura:

- Hall, James. 1997. *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Korponaić, Katarina. 2012. Vlat po vlat do uspomena i povijesti. *Hrvatska riječ*, 12. listopada, 22-23.
- Krmpotić, Lazar Ivan. 2001. *Umjetnost u tehnici slame*. Zagreb – Subotica: Matica hrvatska, Matica hrvatska Subotica.
- Nemet, Ladislav. 1997. Inkulturacija u suvremenoj evangelizaciji. *Obnovljeni život* 52: 457-468.
- Piuković, Grgo. 2010. *Sto bandaša i bandašica : fotomonografija*. Subotica: Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“.
- Prčić, Ivica. 1985. *Đurđin*. Subotica: Župni ured, 24213 Đurđin.
- Radauš-Ribarić, Jelka. 2005. Narodna umjetnost. U: Žarko Domljan (ur.) *Hrvatska likovna enciklopedija 5 (Mosl-Prib)*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Vjesnik d. d., 31-33.
- Seč-Pinđir, Ana i Bugarski, Tatjana. 2012. *Duh žita: slama u svakodnevicu i ritualu*. Novi Sad: Muzej Vojvodine.
- Sekulić, Ante. 2010. Korizma u životu i molitvama bačkih Hrvata tragom povijesti. U: Jozo Čikeš (ur.) *Zbornik radova VI. Međunarodnog znanstvenog simpozija Pasijske baštine „Muka kao nepresušno nadahnuće kulture“ – Pasijska baština u Bosne i Hercegovine*, Zagreb – Sarajevo, 2008. Zagreb: Udruga Pasijska baština, 420-436.
- Sekulić, Ante. 2011. *Selo na raskrižju putova – stoljetnica žedničke župe*. Subotica: Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“.
- Vuković-Dulić, Ljubica. 2012. *Jozefina Skenderović: Krune od slame – Szalmakoronák*. Subotica: Gradski muzej Subotica.

- Zelić, Naco. 2000. *Protiv zaborava-Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo „Matija Gubec“ Tavankut 1946.-1996*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, Udruga vojvođanskih i podunavskih Hrvata.
- Zelić, Naco. 2006. Dužijanca (dužionica, dožionica, dožejanca). U: Slaven Bačić (ur.) *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, (Knj. 6, D). Subotica: Hrvatsko akademsko društvo. 101.104.
- Žigmanov, Tomislav. 2013. Križni putovi u nabožnoj književnosti podunavskih Hrvata. U: Jozo Čikeš (ur.) *Zbornik radova IX. Međunarodnog znanstvenog simpozija Pasijske baštine „Muka kao nepresušno nadahnuće kulture“ – Pasijska baština u Podunavlju, Zagreb – Sombor, 2012*. Zagreb-Subotica: Udruga Pasijska baština i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 228-239.

Summary

Sacral objects made of straw

The work tends to emphasize the segment of the national Bunjevci Croats heritage closely related to how they practice their religion. That segment concerns sacred objects made of straw, the so called crowns, as well as the cycle of pictures made of straw, with fourteen Stations of the Cross of Jesus as their theme. Numerous crowns are now kept in the parish churches in the Diocese of Subotica, as well as at the Diocesan Museum in Subotica, while the Stations of the Cross are located in the parish church of St. Joseph the Worker in Djurdjin. Besides drawing attention to particular objects and their development, the work seeks to point out the presence of religious contents in the life of Bunjevci Croats, expressed through different segments of social and cultural life, including artistic painting expression. These objects as items of folk art reflect the closeness of tangible and intangible cultural heritage of Croats from Bachka and they point out creative power of the rural population, their aesthetic criteria and the need and skill to artistically express themselves.

Keywords: straw, crowns, The Way of the Cross, folk art, artists working with straw, Bunjevci Croats